

Egy szabad iskola problémái

IV. rész

Érdekes az iskolai sajtó szerepe. Feltűnő, hogy ez a diák és a tanár nézőpontjából egyaránt, a tizenéves és a felnőtt közös története szempontjából pedig különösen fontos eszköz (1) az évek során csak egy-egy pillanatra töltötte be hivatását. Pedig a friss lapszám megjelenése mindig esemény, a többség izgatottan várja és olvassa a lapot vagy lapokat, mégis, az újság szellemi elkészítése magánügy, személyes vállalkozás, egy-egy kis csoport ügybuzgalmán áll vagy bukik.

AKG Press

Az intézmény kezdetektől ösztönözte és nagyvonalúan támogatta a diákok lapalapítási törekvéseit, volt olyan időszak, amikor egyszerre három szerkesztőség is dolgozott az iskolában. A már második éve konkurencia nélkül működő *AKG Press*, kilábalva a válságokból, érdekes, szuverén és színvonalas diáklap, ezzel az önérettel tekintenek rá olvasói is. (2) Pedig azt kellene rá mondani, hogy sajnós, csak az, hiszen az iskolapolgárok formálódásának, az iskolapolgári etosz közvetítésének műhelye lehetne. Az önmagában nagyszerű, hogy tehetséges diákok önkifejezési formaként rátaláltak és rátalálhatnak az újságkészítés kalandjára. De az nem érthető, hogy a tanárok és diákok egyenrangú találkozásának kivételesen alkalmas helyszíneként miért maradt kihasználatlan. Biztos, hogy *Bácskai Júlia* pszichológusi gügyögése és kiapadhatatlan íráskedve nem volt jó modell. (3) De azért furcsa, hogy rajta kívül egyetlen tanár sem mert a diáklapba úgy írni, hogy a diákok közé való letelepedéstől ne jött volna zavarba. Amit százféléképp próbáltak és gyakoroltak, eltüntetni a tanár és diák közti megszokott és hagyományos korlátokat, azt épp ott nem művelték, ahol a legkisebb kockázattal a legnagyobb nyereséget hozhatta volna. Az *AKG Press* játszótér maradt, talán legjobb a műfajában, s mintha közben senki nem sejtene, milyen komoly veszteség ez az *AKG* számára, milyen nagy veszteség az intézményi nyilvánosság egyik nagy és talán az egyetlen igazán jól működtethető fórumának alapjáratban való üzemeltetése. Az *AKG Press*-ben nem lett volna a legkönnyebb a remélt iskolát láthatóvá tenni, ahol a tollak demokráciája sokat adhatott volna a szerzők demokráciájához, ehelyett most az iskolaújságban az látható, hogy a diák-történet és a tanártörténet külön ágra szakadt.

Mert az iskolaújságra senkinek nem volt ideje. Bokréta volt a szabad iskola kalapján. A nagy feladatok közt hogy is lehetett volna komolyan venni?! Persze, eleinte, a még kis iskolában, ahol mindenki ismerte a másikat kívül-belül, ahol egy folyosón nyüzsgött az egész iskola, ahol a félrehúzódszínpadias mutatványnak számított, ahol kisfiúk és kislányok csináltak vicces lapokat, az iskolaújságokra fórumként tekinteni kissé erőltetett dolog lett volna. Az élményközösségnek eltárgyasítással kellemetlenkedni nem tűnt indokoltnak. Később meg talán az iskolaújság(ok) válságai kötötték le a figyelmet, s az „ifjúsági” válság(ok) mögötti „felnőtt” válság ezért nem tűnt fel, ezért nem került szóba. Meg azért sem, mert az iskolaújságra természetes volt úgy gondolni, hogy az egy diák erőpróba, ahol a nem leereszkedő viszonyú tanári részvétel tolakodásnak számít. Szabad

nyelvi fejtörőt közzétenni a lapban, szabad nevelő céllal szövegeket írni. Szabad barátságosan kioktatni okvetetlenkedő nebulókat, szabad diákok helyett elkészteni úti beszámolót, de nem illik az újságot a pedagógia egyik valóságos és teljes értékű helyszínének tekinteni. Az újságnál van egy segítő tanár, neki azért lehet, illik ezt-azt megírnia, bár a szövegei olvasása közben szinte hallja az ember, ahogy mérsékletre inti magát. A többi tanár lelkes fogyasztó, akik az iskolai munka után fáradtan hátradőlve a fotelban, vagy már egy kis iskolai lazításként, kávé és cigaretta mellett gyönyörködve olvassák diákjaik szellemi játékának termékeit. Örülnek a szinte már felnőtt eretségre valló írásoknak: lám, ezek a gyerekek már majdnem kész újságírók, írók, költők, humoristák. És tényleg. Pedig nem annak kellene látszaniuk, hanem fiatalságukat komolyan vevő fiataloknak. Akik a lelki történetet nem szakítják félbe az újságosdi kedvéért. (S így az olvasójuk is inkább figyelne, mint ámulna. Résztvevő, s nem bámészkodó volna).

Az, hogy az újságkészítést egy-egy fészekalj vállalta magára, vagy éppen alkotóköri vállalásnak számít, tehát formálisan is egy elkülönülő kis csoport felelőssége, akik így egyedi megbízásaként oldják meg az egészről való gondolkodás feladatát, már önmagában árulkodó. Az újság magára hagyva, pontok ígérete nélkül nem szerveződné meg, elhalna, hiszen ami mozgatja, az nem az iskola létérdekek szférájából való. (4)

A *Kalap*nak a Press utolsó komoly riválisának 1992-es botrányt keltő felmérése a tanárok megítéléséről a diákok körében, a kedves és bájos játék elfajulásaként értékelődött. Tartalmát tekintve jogosan, de sajnós, emiatt a felmérés lehetséges másfajta értelmezése is – hogy az újságkészítés egy lényegbevágó cselekvési forma lehetne – elsikkadt. (5) Úgy tűnt, csak erről van szó, a játék eldurvulásáról, pedig közben kiderülhetett volna az is, hogy az újságbeli viselkedés hatása mindig erősebb, mint amilyen töltéssel az a viselkedés önmagában bír. Ha egy méltatlan támadás az újságon keresztül egyetemes riadtságot és általános felháborodást keltett, akkor milyen fantasztikus sugárzása és ereje lehetne az iskola újságbeli képének.

Sőt, a *Kalap* megszűnését eredményező botrány a lapban rejlő izgalmas alternatívát is felszámolta. A *Kalap* ugyanis az iskolaújságtól egy iskolában készített ifjúsági lap kialakulása felé haladt. Veszteség az iskola számára is, hogy folytatás nélkül eltűnt a porondról. Ráadásul a *Kalap* mögött szenvedély és értékrend is volt, s önmaga megtalálására ösztökélhette volna a Press-t is. Ez utóbbiban nemrégiben megjelent egy felmérés, amely lényegében a *Kalap*beli felmérés megismételésének tekinthető. A felmérés készítői mindent nagyon elővigyázatosan intéztek, nehogy az egykori szörnyűség megismétlődhessen. Annyira, de annyira vigyáztak, hogy a végeredmény lényegében élvezhetetlen lett. Ami olyan kínos volt, hogy a diákok rangsorolták és minősítették a tanárokat, s ezt a „kalaposok” szenttelenül összesítették és közreadták, most nem történt meg, de más sem. Közreadták a felmérés nyersanyagát, az adatokat, feldolgozatlanul. Nincs tehát válasz a kérdésre, hogy ezentúl színlelik-e csak a szembesüléshez szükséges bátorságot, vagy ez most egy lélegzetvétel volt csak, miközben mindenki kiszégyenkezheti magát ezen a sületlenségen, s akad majd megoldás. A felmérésre is meg a lap problémáira is. (Bár nem hiszem, hogy egy „iskolapolgári” lap alapításához akadna elég író-olvasó-beszélő ember. Egy tanár, akinek jut ideje erre, egy diák, akinek megéri, társak, akik elszántak, tehetségesek és szenvedélyesek. A diáklap túlságosan elkényeztetett mindenkit. (7) Meglehet, hogy a lap, illetve lapok problémája abból is fakad, hogy az írás *Horn* legkevésbé sikeres önkifejezési formája. S kollégái közt is csak elvétve akad olyan, aki könnyen és természetesen ír. S ahogy *Horn* személyisége „tetten érhető” az AKG-ban, úgy az iskola nyilvánossága is aszerint formálódik, ahogy *Horn* belső igényei és adottságai szerint működni képes. Ebből a szempontból is nagyon sajnálatos a *Kalap* esete, hisz ott egy önmagát kijelölő függetlenség (értsd: Horntól független függetlenség, szemben a jellegzetes, Horntól függő, mert általa is igényelt és elismert függetlenséggel) kapott teret, ha sértettségtől indítatva is.

Szakítások az AKG-val

Az iskola életének furcsa jeleneit adja a tanárok eltávozása az AKG-ból. Nem úgy van ez itt, mint másutt, hogy a tanár veszi a kalapját, odébbáll, s akiket megszeretett, azok szeretetét viszi magával, de nincs nagy felhajtás, elmegy, mert másutt kívánja folytatni, és kész. Az AKG ugyanis nemcsak munkahely, hanem kapcsolat is a világgal, értékválasztás, elköteleződés, szövetségi viszony a tanár számára a diákok és önmaga szabadsága érdekében. Hát hogy lehet ebből továbbállni? Ez nem alkalmi helyzet, ami mondjuk arra vezethető vissza, hogy az iskolához közel esik a buszmegálló vagy a bölcsőde, vagy ez volt az első az álláshirdetések között – ide készül az ember, vagy hívják. Ez az iskola megkívánható, ez az iskola csábítani tud. Valaminek történnie kellene annak érdekében, hogy aki innen elmegy, ne legyen kénytelen eltávozásképp teljesen „kivetközni” az AKG-ból. Ne legyen kénytelen megsérteni másokat vagy sérte lenni mások által, kerülhesse el a kivonulást, az menekülést, a meghátrálást, a feladást, az áruházi kínos látszatát.

Öt év alatt az alapító tantestület közel egyharmada ment el. (8) Többségük az első két évben, s néhányan meglehetősen viharos körülmények között. *Heit Gábor*, aki választott vezetőként, iskolamenedzserként hagyta ott az iskolát, a következőt mondta a búcsúzásakor vele készült beszélgetésben: „Remélem, hogy vissza is tudok jönni olykor-olykor. Ez tényleg gond, mert akik elmentek, azok nem tudnak visszajönni.” S hogy valami nincs rendben az eltávozások körül, azt a diákok is érzik. A Heitet faggató diákkriporter írja: „*Rácz Árpád, Rafael Balázs, Makara Ágnes, Madarász Ágnes, Bácskai Júlia* és most *Heit Gábor* is... és még hányan...!? (...) Valahol sérül itt az AKG demokráciája.” Pedig az eltávozottak száma nem nagy. Egy tanárok által megalkotott iskolából természetes, hogy elmennek azok, akik nem tudták érvényesíteni elképzeléseiket, meg azok is, akik számára az iskolaformálás túl nehéz feladatnak bizonyult. Ám ha nem tudtak barátként elmenni, akkor az ellenségeskedésnek már az AKG-ban el kellett kezdődnie.

Persze a diákok elöl ezek a játszmák rendszerint rejtve maradtak, egészen a végkifejletig, hiszen ennyivel tartoztak maguknak a felek – gondolom, ez volt a magyarázat –, a késleltetett hatás azonban semmivel sem jobb, inkább rosszabb, mintha nincs titkolózás a várhatóról és a történekről. Azért beszél a diákújságíró is a demokrácia sérelméről, mert ők, a diákok, úgy élték át a tanárok eltávozását, mint egy olyan történetet, amelyből kirekesztődtek. És ezt nem tudták beilleszteni a tanárok által felrajzolt AKG-s képbe.

Visszajárni végül *Heit Gábornak* sem sikerült igazán, hiába ment el látszólag békében és győztesen. Általában a testületből kiválók után mintha semmi sem maradna itt. Eltűnnek, mintha a nem létező naplókából is kiradirozták volna a nevüket, s mintha kiretusáldottak volna az emlékképekről is. Mendemondák, pletykák foszlányai maradnak róluk hagyománynak, örökségnek: méltatlanul, hasznavehetetlenül és kiábrándulását keltően. Pedig ennek az iskolának élettörténete van, az őt választó és a sorsukat hozzá kötő (aztán tőle eloldozó) tanárok, s az általuk kiválasztott, velük együtt élő diákok jelentik ezt az iskolát, tőlük kapta arcát, szívét, lelkét. Olyan lett, amilyenek ők voltak. Bármelyiküket felejtve az élő iskola hül és sápad szürke és hideg intézménnyé. De ki tud törődni azal, aki már nincs is, amikor önmaga jelenlétére sincs elég ideje. (9)

Heit Gábor, *Rácz Árpád*, *Bácskai Júlia* nyilvánosan is elbúcsúzott, a Press közvetítésével, de amit mondtak, az inkább csak az el nem mondhatókra való utalás, rejtjelmes elbeszélés volt. Más nem is lehetett. Hiszen egyetlen közösen vállalható mondat sem volt, amit a maradók és az eltávozók is ugyanúgy értettek volna.

A problémamegoldás félúton megrekedt. Az AKG közösségi igényű iskola, itt tehát az a természetes – az volna a természetes –, hogy minden résztvevő olyan valaki, akit számba vettek, aki személyesen is maga az AKG. Mert nem bémunkát végez, otthoni, csöppnyi szabadságát megvásárolva eladott munkaerejével, hanem élete igazi történetet zajlik az AKG-ban. (Tanulságos, hogy emiatt többen is az iskolán kívül vették el a lépést, veszítik

el a fonalat. Otthon kell megfizetniük az árát az iskolai szabadságnak.) (10) Ez az igény tükröződik az eltávozók körüli érzelmi kavarodásban. Sőt, a visszajárás lehetetlensége is valahogy erre vezethető vissza. Ha nincs mód az AKG-ba illő módon visszajárni, akkor a távozás szükségképpen egyoldalú szakításnak minősül; vagy elküldenek, vagy meg kell tagadni az iskolát (akármi is történt valójában), s így aztán hogyan is lehetne visszajönni megint. Az AKG így az alkalmatlannak bizonyult munkatársai eltávozásával is veszít, pedig más körülmények között még a kiválóak eltávozásából is nyereséget húzhatna. Meglehet, az iskola azért nem tudja, hogyan kellene elbúcsúztatnia eltávozó munkatársait, hogyan kellene hidat vernie a szárazföld felé, mert az AKG szigetén élve is bárki bármikor kirekesztettnék érezheti magát. Mert az iskola csak félig belakott hely. Hol itt, hol ott zajlik az élet. Lehet valaki ugyanaz és ugyanolyan jó, mégis, egyszer csak arra eszmélhet rá, hogy kényelmetlen külön, és mintha nem is odavaló lenne, ahol az imént még nagyon is otthonosan érezte magát. Az AKG nem biztonságos hely, megtörténhet, hogy az egyik nap már nem találd azt az iskolát, ahol előző nap voltál. Más csend vagy más zaj fogad, mint amit ismerni véltél. Előfordulhat az is, hogy bevesznek az AKG nevű csapatba, s nem veszik észre, hogy megérkezted, áll-dogálhatsz, toporoghatsz a partvonal mentén akár évekig. Nem veszik észre, hogy együtt élsz velük, s azt sem, hogy már feltűnés nélküli távozáson töröd a fejed.

Meglepő, és csalódást keltő, hogy épp az iskolaszellelem az, amire legkevésbé bízhatod magad. Az iskolaszellemet ugyanis Horn hordja magával a zsebében vagy a tolltartójában. Van vele egy bűvészmutatványja. Mindig „odaadja” mindenkinek, aztán mégis csak nála marad, ő tudja kitenni az asztalra, ha szükség van rá. Hát próbáld meg ezzel a szellemmel bizalmas viszonyba kerülni. De hiszen akkor el kellene csenned Horntól. Ő meg különben váltig állítja, hogy nem tartja magánál, és már nyújtja is feléd. És nem éred el. És akárhogy is birtokába jutsz, egyszerre csak megint elillan. (11)

A lélektan esete az iskolával

A képességfejlesztő iskola „mérnöke” bizonyára a pszichológus. Ezt az AKG-ban is így gondolták az alapításkor. Az iskola első pszichológusa a szerephez illő ambíciókkal rendelkezett, s mint az illetékes szabadságfelelős, szíve szerint énképző kiscsoporttá formálta volna az egész iskolát. De sem ő nem tudta, miben különbözik az iskola egy pszichoterápiás csoporttól [ahol a terapeuta az úr, hiszen csak neki van (tolvaj)kulcsa a lelkekhez, meg a teremhez], sem az iskola nem tudta komolyan venni a tervezett fordulat lelki követelményeit és következményeit. Így aztán az AKG hamar pszichológus nélkül maradt, pedig az egész intézményt a lelki tartományok felszabadítására találták ki. A felszabadítás pedig mindig a problémák felszabadítása is. Bácskai Júlia kudarcából arra is következtetni lehetett volna, hogy a lélekismeret integrációja megrekedt a szervezetépítés valamelyik szakaszában, hiszen a hivatali szolgáltatásnál, a pontszámra váltható lelki tréningnél eredetileg azért többről volt szó. (12) (De kényelmesebb volt az ügyet le-

---

*Az iskola életének furcsa
jeleneteit adja a tanárok
eltávozása az AKG-ból. Nem úgy
van ez itt, mint másutt, hogy
a tanár veszi a kalapját, odébb-
áll, s akiket megszeretett, azok
szeretetét viszi magával, de nincs
nagy felhajtás, elmegy, mert
másutt kívánja folytatni, és kész.
Az AKG ugyanis nemcsak
munkahely, hanem kapcsolat is
a világgal, értékváltás,
elköteleződés, szövetségi viszony
a tanár számára a diákok
és önmaga szabadsága
érdekében. Hát hogy lehet
ebből továbbállni?*

---

zárnai Bácskai személyes vereségével, azzal hogy nem volt képes észrevenni, felfedezni maga körül az iskolát.) Mulatságos módon az énképzővel megszerezhető – indokoltan, bár összevissza – csökkenő pontszám volt az egyedüli látható jele a problémának. Mert ha az énképzőért „fizet” az iskola, érdemnek tekintti, teljesítménynek fogja fel (ami korántsem magától értetődő, nem jó, hogy erre kényszerült, rossz jel), akkor már járt volna neki a pontszámban kifejeződő rang, ezt azonban éppen azért nem kaphatta meg, mert a szaktárgyaik tekintélye révén tekintélyes tanárok kellemes lelki játékként tekintettek rá, s véletlenül sem úgy, hogy az énképzőben érlelődik, érlelődhet mindaz késszé, hasznavehetővé, amit az iskola nyújt. Az énképzőnek egyetlen pillanatra sem lett szintetizáló jellege, alapszolgáltatásként terveződött, extrává vált.

A pszichológiai stratégia veresége persze Bácskai Júlia számláját is terheli, ő azonban mindent az iskolára, a többiekre hárított át, azt is, amiről önmagával kellett volna elszámolnia. Ezért keltett búcsúnyilatkozata oly különös hatást. Mert amikor a pszichológusi vereségről beszélt, akkor ez valóban az iskola veresége is volt, de azért nehéz komolyan venni a bírálatát, mert közben az ő személyes története meg stilizálódott.

A lélekművelés lehet persze csupán a szellemi választék része, de akkor a képességfejlesztésre nem esik majd kellő figyelem. Hiszen a koordinációt és az értelmezési kereteket mégiscsak a pszichológiának kellene adnia. Sem pedagógiával, sem személyességgel, sem szabadsággal nem helyettesíthető és nem pótolható ez a nézőpont.

Most két félállású pszichológus bolyong az iskolában. Azzal a szellemes megbízatással, hogy „találják ki magukat”. Ez azonban annak beismerése, hogy jelenlétük indoka majdnem csak az üresen maradt hely betöltésének igényéből fakad: „Ennek az iskolának volt pszichológusa, a tervekben mindenütt szerepel, hát akkor bizonyára most is lenne dolga itt. Keressék meg! Úgyis lesz rá idejük!” (Én már, talán kicsit rosszindulatúan, azt is meg gondolatlanúságról árulkodó dolognak tartom, hogy nem sikerült egy személyt választani. A döntés elől való kitérőnek vélem a két alkalmasnak tűnő pályázó együttes elfogadását. Összemérik majd pszichológusi erejüket az iskolában? Másodállásban végzik a lelki gondozást? Felváltva tartanak ügyeletet?) Ezt a furcsa megoldást, amire talán még büszkéek is voltak a kiötlői, aligha a kezelendő lelki ügyekkel való szembesülés sugalmazhatta.

Képzelnünk csak el két egymást nem ismerő, az AKG-ba más-más időbeosztás szerint járó, egymásra riválisként gondoló, munkájukban teljesen magukra hagyott pszichológust, amint birkóznak az általuk egyáltalán nem ismert, s eddigi iskoláikra aligha hasonlító iskola lelki gondozásának a feladatával. Szegény pszichológusok, megpróbálnak kliensekhez jutni, kínálják a „portékájukat”, próbálnak érdeklődni az irántuk nem érdeklődő tanároktól, hogy minél kevésbé jöjjenek zavarba abszurd helyzetüktől. (A többes szám félrevezető. Az egyik „fél” pszichológusról ugyanis nem állíthatom az iméntieket, hiszen nem tudok róla semmit, még találkoznom se sikerült vele. Azt hiszem, akkor adtam föl a keresését, amikor újra és újra kiderült, mások se nagyon látják és ismerik. Mindez mégis lehet teljes félreértés is a részemről, így hát ez ügyben nem próbálok a valóság további részleteit kitalálni.) A testület meg, miközben visszafojtott indulatok, stressz és identitászavarok szövevényében küszködik, kissé türelmetlenül, udvarias figyelmetlenséggel hallgatja végig megbízott pszichológusai egyikének segítőkész, de menthetetlenül steril elemzését, akármiről. Ebben a tekintetben tehát az AKG-ban a szellemi forgalom pillanatnyilag szünetel.

A pszichológusnak jelen kellett volna lennie az AKG programjának az elkészítésekor. Nem csak úgy, ahogy jelen volt, hogy öncélú lelki tréningeket tartott a felajzott és mindenre kész alapítóknak, vagy lélekmélyi kalandozásokra hívta az efféle vállalkozást kedvelőket, hanem elsősorban úgy, hogy lélektani térképet, leírást, diagnózist készít az iskola által megcélzott korosztályról, rétegről és mentalitásról. Ebből kiderülhetett volna, mennyire teljes és adekvát, mennyiben hiányos vagy hamis az elképzelt pedagógiai program. Azoknak szól-e, akik szólítva vannak, azoknak segít-e, akik segítségre szorulnak, azoknak ad-e rendkívüli körülmények között rendkívüli szabadságot, akik éppen ettől és

éppen így juthatnak önmaguk formálásában a legtovább. (S talán így arra is időben és határozottan válaszolhatott volna az iskola, hogy ő most csak valami olyasmire készül, ami mindenütt helyénvaló volna, vagy ellenkezőleg, eszébe sem jut normaként gondolni sajátos pedagógiai elveire.) (13)

Ismét a diákokról, valamint beszéd- és memóriazavarokról

Ma már tudható, a közép- és felsőosztálybeli fiataloknak az AKG értékrendje felé vonzó rétege messze nem volt annyira kiéhezve a szabadságra, mint maguk az alapítók, s mint ahogy ezt magukból kiindulva az alapítók feltételezték róluk. Ezek a gyerekek szülei társadalmi helyzetétől folytan otthon és az általános iskolában is meglehetősen védettséggel és szabadságban éltek. A kötöttségekből olykor még a szükséges is kiiktatódott – vagy a szülő elfoglaltságának, sznobizmusának, vagy a gyermek elszántságának köszönhetően. Persze, megbocsáthatatlan volna, ha ezt a kényeztetést összekeverném az AKG tudatos szabad nevelési programjával. A diákok közül azonban sokan összekeverték, és ma már ennek az összekeverésnek elég erősek a hagyományai. És ezt ráadásul meg kell bocsátani, és újra és újra meg kell bocsátani, s csak azután lehet valamit kezdeni vele.

Ezek a diákok úgy foglalták el az AKG-t, mint ami nekik már eddig is járt volna; inkább még azon csodálkoztak, miért és hova rejtették a maradékot előlük. Ez a furcsa öntudat elég sok zavart okoz az iskolában. Hiszen a tanárok boldogok lehetnének attól, hogy diákjaik egykettőre feltalálták magukat az új iskolában, és habzsolják az intézményesített szabadság finom desszertjét. De az iskola nem édességnek volt kitalálva, nem mézeskalács-házikónak. És persze nem is dühöngőnek, ahol a megcsömörlött ifjúság elégtételt vehet saját falánkságáért, vagy éppen azért, hogy ezzel a kacsalábon forgó iskolával akarják őt félrevezetni.

Annak a jó anyagiakkal és/vagy kitüntetett társadalmi szerepekkel jellemezhető új (felső-, ál-)középosztálynak, ahonnan többségükben ezek a diákok valók, nincsenek mentális tradíciói. (Honnan is volnának?) Családonként változik a kép, de a közös örökség értékválságtól értékválságig tart. A gyerekek túlvezéreltek (magam, magamé, magamnak, magamért, magamról, magammal – ez az értelmezési keret a legbiztosabb fogódzójuk a világban, ezt tanulták) és felemásan kulturáltak. Gyakran annyi sincs a tarsolyukban, hogy négy és fél év alatt megsejtsék, hova jártak, miért működik az iskola úgy, ahogy működik, miért nem verik be a fejüket, úgy, mint másutt, ha nekiszaladnak a falnak.

Azzal a kényszerképpzettel hadakozom itt, hogy a Gorkij Intézet diákvilágával vessem össze ezt a furcsa mentalitást. Pedig semmi sem hasonlít arra. Ott forradalmárok gyermekeit nevelték egy pártiskolában, itt meg jómódú hivatalnokok, vállalkozók, szabad értelmiségiek, gazdasági vezetők, mérnökök gyermekeit nevelik egy alapítványi – szabad – iskolában. És mégis, a világ lekezelésének és elvesztésének a szelleme mintha onnan származna, onnan szivárgott volna szét, onnan jutott volna el az AKG-ba is. (14) Ahol aztán tobzódhat, mert a belső védekező rendszer ki lett iktatva. (Persze, ez nem zárja ki, sőt, az AKG-ban éppen feltételezhető, hogy a „legelvetemültebb” ifjaknak is vannak, lehetnek csodálatos, páratlan pillanataik, gesztusaik, történeteik. Amelyek, meglehet, hogy többet érnek majd, mint az a jelen kicsinyes perspektívájából sejthető, s akkor az AKG utólag nyer igazolást.) Olyan diák persze nincs az AKG-ban, aki csak ennyi volna, semmi más, de talán azért kap ez a sarkítás és túláltalánosítás értelmet, hogy olyan diák se nagyon van a legkiválóbbak és „legakágásabbak” között, aki igazán érintetlen volna ettől a történelmi szennyeződéstől.

Az is lehet, hogy mindez nem egészen így van (és biztosan nem csak így van, hiszen a mindennapi történelem megrázkódtatásai folyamatosan változtatják a szülő és a gyermekgenerációk arculatát is), de hogy hogy is van ez, mindmáig nem tudható. Mert ahogy

nem fogalmazta meg az iskola, kik és milyenek azok a diákok, akiket boldogítani akar, éppúgy nem tisztázta azt sem, kikkel találkozott valójában öt évvel ezelőtt, azután évről évre, mi történt az évek során, s egyáltalán, hogyan gondol a fiatalokra, a fiataljaira, és miként vélekedik a fiatalokról való gondolkodásáról. Ez egy hagyományos iskolánál nem jelent problémát, ott az álláspontok és a vállalható szerepek többnyire készen vannak, szakosított intézmények szolgáltatják a modelleket és a szabványokat. Egy szabad iskola azonban nem lehet eléggé kíváncsi arra, hogy kik részesülnek áldásaiból. Különben nem tudja, mit cselekszik.

Persze, egy jó AKG-s tanár nagyon sokat tud tanítványairól. Mondjuk egy-egy diákjáról annyit, amennyit egy hagyományos osztályfőnök az egész osztályáról. Mélységben pedig némelyikük analitikus szintekig jut el. Ez a tudás azonban még egy másik jó tanár tudására sem szokott átváltódní. Pedig minden ilyen átváltással növekedne az egyéni tudás használati értéke. De a tanárcsoportok dialógusai a diákokról a valódi tudásnak csak egy kisebbik részét hasznosítják, mert nincs közös nyelv, nem fedezték fel, hogy az efféle dialógusok éppúgy szinte a semmiből teremtenők meg, mint maga az iskola. (A meglévő közös nyelv a technológiáé, a történeté és a mitológiáé, nem pedig az elemzése.) Az alapítók tisztában voltak azzal, hogy a megálmodott új iskolát egymástól és együtt kell megtanulniuk. De arra mintha nem gondoltak volna, hogy a megbeszélés, az értékelés, a tanácskozás, a vita megszokott és beidegződött koreográfiája is felújításra szorul, ha már egyszer a funkciója gyökeresen megváltozott. Nem jó, hogy az AKG-ban is gyakran csak esetelemzés folyik, a tágabb történet, a mélyebb egzisztencia csak foltszerűen kerül elő, a közös tanulságok tudatosítására nincs módszer, hiányos és esetleges a kollektív emlékezet, a tapasztalatok megőrzés és rendezés híján gyűlnek és fognak. Aki elmegy, elviszi magával megszerzett bölcsességét, aki jön, annak mindent egyedül kell megtanulnia, egészen az elejétől – ha lenne itt bármi is, amiből tanulhatna, ami a kezdeteket (vagy éppen a tegnapot) rögzítette, őrizte volna hitelesen és tárgyilagosan.

Konfliktusok; három esetleírás

A pszichológusokra, akik most éppen azon törhetik a fejüket, hogy mit is csináljanak a pénzükért, hogy legalább valami látszatigyekezet kerekedjék ki a dologból, sok-sok munka várna az AKG-ban. Igazán meghökkentő, hogy senkinek nem volt ideje arra, hogy ezekkel a feladatokkal megbízza őket. Könnyen lehet, hogy csak a szükség érzékelhető, közérzetként vagy formális hiányként, az igény megfogalmazásához és tisztázásához azonban még senkinek nem volt három nyugodt, szabad perce. Nézzünk egy újabb, pszichológusnak való problémát.

Az iskolát személyek alapították (most persze nem a jogi aktusra gondolok), csak önmagukat képviselve; személyes törekvéseik, felkészültségük és személyiségük erejének terméke az iskola. Persze, együttműködésük által. Ez az együttműködés kulcsmozzanat, még Horn György felől nézve is, aki leginkább gondolhatna olyasfélét, hogy ezt az iskolát ő csinálta, de eszébe sem jut ezt gondolni, mert az együttműködést, mint az AKG megteremtésének módját talán senki nem vette nála komolyabban. Az elmúlt öt év tehát a tanárok személyes és közös története, elválaszthatatlanul és szétválaszthatatlanul, és éppen azáltal, hogy itt mindenki önmaga lehetett (volna), és kellett is (volna), hogy önmaga legyen. A személyek sorsa és egymáshoz való viszonya egyúttal az iskola sorsát és működési módját is jelenti. (Az AKG, harminc év múlva, mikor már minden alapító nyugdíjas lesz, ha még emlékeztet majd eredetére, még mindig az alapítókról és az újralapítókról fog szólni.) Egy ilyen helyen a személyek közötti ütközetek csak kivételesen tekinthetők magánügynek. Itt minden viszály, összeférhetetlenség vagy csoportosulás az iskoláról szól. És az iskola nem is akarta megúszni konfliktusok nélkül, pontosabban, az alapítók tisztában voltak azzal, hogy itt harc is lesz majd, nemcsak építés; kritika is, nem-

csak afirmáció. Tehát a konfliktus önmagában nem idegen, barátságtalan elem az AKG-ban, még akkor sem, ha az iskola a konfliktusok töredékét dolgozta föl, és sok konfliktusból semmit nem tanult, sőt talán érteni sem érti őket. Ez utóbbira nézzünk egy példát.

Az iskola a bemutatásra kerülő eset kapcsán nem tudott önmagával szót érteni, nem tudta, hogyan kellene viselkednie. A történetet elbeszélők változataiban majd mindenütt csak díszletként volt jelen. Erre az alkalomra, egy alapító eltávolításának, kényszerű eltávolításának tiszteletére, talán érzékelve a veszteséget, magánszemélyekre és magánérdekekre esett szét.

T. B.-nek, akinek kitették a szűrét, az alapítók között biztos helye volt, bár mentalitása szerint nem számított nomád értelmiségnek. Jó szakember hírében állt, aki nem közérzűlettől hajtva vagy a kaland izgalmát keresve, netán valahonnan (mindenhonnan) menekülve került az AKG-ba, hanem tudatos szakmai törekvésének aprólékosan és részleteiben is megfontolt következményeként. Együttal több AKG-s könyvnek is ő a szerzője.

A kezdet nagy szaktárgyi-módszertani-műveltségi vitái során álláspontjával – melyről az biztosan állítható, hogy nem volt kevésbé AKG-s, mint vitapartnereié, sőt, amennyire ez számomra megítélhető, az övé volt a szabadabb, a tárgy merev szakmaiságát bátran oldani törekvő terv (15) – kisebbségben maradt. Ez a vetélkedés azonban már akkor átszíneződött a kirekesztő, személyeskedő, öngazoló motívumokkal. (Tisztázatlanul maradt, melyik váltotta ki a másikat.) Aztán a történet folytatásaként (vagy folytatásában) ebből az alapellentétből egy furcsa háború lett, a munkaközösségi többség és egy munkaközösségi tag közötti folyamatos viszály. (Amibe az új munkaközösségi tagok meglepő lelkesedéssel vetették bele magukat.) T. B. az iskolán belül nem volt egyedül, de a munkaközösség szuverenitása miatt a testület, ismételten belátva tehetetlenségét, csak a kirobbant válságokkal szembesült.

Az egyik legdurvább jelenethez épp az iskolapszichológus által szerkesztett lap asszisztált, a már említett első, tanárokat minősítő diákfelméréshez csatolt gonosz, T. B.-t minősítő diák(ok)tól(?) származó megjegyzések közzétételével („a legrosszabb tanár”; „ki kell csapni” stb.). Ennek a jelenetnek a háttérben az volt, hogy a felnőttek közötti ellentétnek diákok közötti szinterei is lettek. [Az egyik értelmezés szerint T. B. nem boldogult a diákokkal, (16) s a vele való ellentét csak ennek terméke. A másik változat úgy szól, hogy T. B.-nek valóban voltak problémái a diákokkal, de ezekben a konfliktusokban T. B. állt a tervbeli AKG, a diákok meg a reális, a diákok által elfoglalt és kissé öszszegyűrődött AKG oldalán.] T. B. ellen diáktiltakozások szerveződtek. A hosszú és zűrös történet végeredményeként megfogalmazódott: T. B.-nek mennie kellene. Ő azonban sokáig és macacsul kitartott, védekezett, majd amikor elfogytak az órái (mert a gyerekek nem választották...; mert a gyerekeket képtelen döntési helyzetbe hozták...), elment egy másik iskolába. Amikor ennek a beszámolóinak az első változatát írtam, az 1994–1995-ös tanév végén, akkor még volt néhány órája, mert óraadóként a végzősöket le akarta érettségiztetni. Most, 1996 szeptemberében már nincs egy órája sem. Talán még egy tankönyvirás-

---

Persze, egy jó AKG-s tanár nagyon sokat tud tanítványairól. Mondjuk egy-egy diákjáról annyit, amennyit egy hagyományos osztályfőnök az egész osztályáról. Mélységben pedig némelyikük analitikus szintekig jut el. Ez a tudás azonban még egy másik jó tanár tudására sem szokott átváltodni. Pedig minden ilyen átváltással növekedne az egyéni tudás használati értéke. De a tanárcsoportok dialógusai a diákokról a valódi tudásnak csak egy kisebbik részét hasznosítják, mert nincs közös nyelv, nem fedezték fel, hogy az efféle dialógusok éppúgy szinte a semmiből teremtenek meg, mint maga az iskola.

---

sal kapcsolatos szerződés köti utolsó szálként az iskolához.

Eredendő elfoglaltságom miatt – T. B.-t az AKG-nál régebből ismerem – meg sem próbálok igazságot osztani az ügyben. De ezzel amúgy is csak összekeverném a dolgokat. Az a lényeg ugyanis, hogy T. B.-t illetően az AKG mindmáig megosztott. Vannak, akik azt mondják, nem felelt meg az AKG-s követelményeknek. A diákokkal nem tudott elfogadható kapcsolatot teremteni, kollégáival összeférhetetlen volt. Ki nem állhatják őt. Vannak, akik azt mondják, határozott és céltudatos személyiség, nyitott és felkészült pedagógus, konfliktusainak nem előidézője, hanem elszenvedője volt. Bántották, hát védekezett. Jó kapcsolatukat T. B.-vel az AKG sem tudta megingatni. És vannak, akik tudnak róla jót és rosszat is, akik nem gondolják azt, hogy feltétlenül el kellett mennie, de ők semmit sem tehettek érte, békéltetési próbálkozásaik sikertelenek voltak, nem szólhattak bele egy munkaközösség belső életébe. Három nézet, s mindháromba mérgek keverednek. Akik kitesékelték T. B.-t az AKG-ból, miután nem tudhatták maguk mögött a testület érdemi jóváhagyását, nem szabadulhatnak attól a vádtól, hogy tettük személyes leszámolás volt. Bármilyen tisztán is látták maguk előtt, hogy nem tehetnek másként, a nyilvános érvelés újra és újra elakadt, megfeneklett. Nem sikerült legyőzniük a T. B. párján állók tiltakozását, majd hallgatását, akik pontosan az ő zavarukat erősítő módon értelmezik a történetet, egy véten társ kikészítéseként, s ez számukra saját tehetetlenségük kinos és keserve beismerését is jelenti, hiszen magukat is védteleneknek kell tekinteniük, és végeredményben bárkit a testületből. A semleges sarokban állók sem lehetnek túl boldogok attól, hogy egy alapító kollégájuk sorsa dőlt el a szemük előtt, s nem tudják mégsem, mit is gondoljanak. Kiismerhetetlenebb lett ezáltal az AKG. Egy-egy pillanatra már labirintus, ahol mindenki járja a maga útját, s nem tudható, hogy merre tart. Persze, akadtak olyanok is, akik nem vették az ügyet túl komolyan, semmiféle messzemenő következtetéseket nem vontak le a történetből, észre is alig vették, hogy T. B. egyszer csak kezd eltűnni az AKG-ból. Talán csak egy-két kellemetlen, személyeskedő veszekedésről, saját feszengésükről vannak foszladozó emlékeik. Mert nekik már az a jelen is múlt idő volt. Hiszen az AKG-t sem tudják másként, csak múlt időben érteni. Hogy volt itt valami terv, egy furcsa iskoláról, s valami furcsa ebből maradt is, de hát mégis az a fontos, hogy vannak az órák, meg ki kell javítani a dolgozatokat, takarékoskodni kell az idővel, az energiákkal, s a fizetés még mindig elég jó, de nem árt az óvatosság. Akinek nem tűnt fel, hogy T. B. eltávózkodása az AKG-ról szólt, az iskolával esett meg, miközben az intézmény, mint az együttműködők közössége, még egy sóhajtást sem tudott kipréselni magából, az egy jelentőségteljes pillanatra lemondott az intézményt jelölő három betű közül az elsőről és a harmadikról.

T. B. ügye végül tehát elrendeződött, hiszen elment, s bizonyára lesz ereje megbirkózni a kudarccal, de az iskola számára az az élmény nehezen lesz feldolgozható, hogy egyeseknek a kiszolgáltatottság, másoknak az elvakultság és korlátoltság AKG-s jelenlétét kellett tudomásul venniük.

Mondható volna, elfoglaltságom napnál fényesebben világlik ki abból, ahogy felfújom ezt az esetet. Lehet. Azonban ennél az eltávolításnál sokkal jelentéktelenebb lelki esetek is kihoztak a sodromból. Máig szédülök attól az érzéksalódástól, amit akkor éltem át, amikor egy testületi értekezleten elhangzott házavatra szóló meghívásról azt hittem, hogy az, aminek látszik, az iskolaközösség terjeszkedése az iskolán kívülre is, s amikor kiderült, hogy ezen a házavatación a testületből csak ketten jelentek meg, jószerivel ők is tévedésből, mert valójában senkinek eszébe sem jutott elfogadni a meghívást, ahogy persze nyilvánosan visszautasítani sem, akkor nem tudtam, mire gondoljak. Noha sok közös tudnivaló marad itt sokak által tudatlan, az úgy látszik, képes volt köztudottá válni, hogy ez a munkatársuk levegőnek tekintendő. Így kell tudatni vele, ki ő itt.

Van egy háborzongató felvételis esetem is. Egy fantasztikus felvételiztető pár vendéggel voltam, akik briliánsan játékokkal csaltak ki a szorongó, riadt, megfelelésre progra-

mozott diákokból szép, okos, kedves megnyilvánulásokat. (17) Aztán jött egy nehezebb eset, egy olyan fiú, aki nem szereplésnek, hanem szertartásosan komoly és nehézkes bemutatkozásnak fogta fel a felvételit. Önérzetesen vállalta családja értékszemléletét, egyszerűen nem fogta föl, hogy itt most legalább fogékonyságot kellene mutatnia egy önmagától meghatódott tanár-értelmiségi széplelkűség iránt. Arra figyelt, hogy pontos és hiteles legyen, amit az övéiről elmond. Nyugodtan, szégyenkezés nélkül vállalta előítéletes-ségét is. Amikor pedig három mondattal össze akarták rogyasztani a szemérmetlen pimaszsággként ható, amúgy csak naiv és reflektálatlan tételét, vélekedéseit, nem hagyta magát, inkább összezavarodott és ellentmondott önmagának, de nem hagyta cserben a magával hozott gondolatokat. Nos, ettől a gyermektől az egyik kedves és empatikus felvételítető olyannyira megvadult, hogy a felvételtől döntő értekezlet végére már határozatot szeretett volna arról, hogy bizonyos nézeteket vallók eleve ne nyerhessenek felvételt az iskolába. Az értekezlet folyamán a felvételin lezajlott jelenet egyre rémisztőbb változatban idézte föl. Végül egy fasiszta pogromlegénykét vizionált a testület elé, hogy felrázza őket erkölcsi közönyükből. Persze, nem tudott semmiféle határozatot kicsikarni a kollégáitól (a gyermek sorsa meg amúgy is eldőlt, meg sem kellett volna említeni, hiszen a felvételítetők ebben a fordulóban személyesen és megfellebbezhetetlenül döntenek a felvételizők sorsáról). Nekem most, némi távlatból, már nem is az a lelki történet a meghökkentő, ami a szemem előtt lejátszódott, s ami akkor nagyon erős hatással volt rám. Efféle „megörülések” mindannyiunkkal megtörténhetnek. De hogy ez a különös jelenet észrevétlen maradt, s senki sem gondolta, hogy értelmezésre szorul (alkalmi kisiklás okozta-e vagy személyes túlérzékenység, esetleg az iskolai csalódások és rossz élmények csapódtak ki most ilyen meghökkentő módon), az arról árulkodott nekem, hogy talán nemcsak én nem látom át gyakran, mi is történik valójában ebben az iskolában, de mint-ha az iskolabeliek maguk se lennének igazán tisztában ezzel.

Gondolom, az volna a módja ennek, hogy a láthatatlan: látható, az észrevétlen: észrevett legyen – s ebben az AKG-soknak nem szabadna takarékoskodniuk az energiákkal –, hogy mindenki problémáját az elviselhetőség határáig, s ha kell, még azon túl is komolyan vegyék, megfontolják, mérlegeljék. (18) Hátha tisztázható akárcsak egyetlen részlet is, akárcsak valamelyik fél számára is. Mindez eleinte szenvedélyes módon folyt, mindenki akarta az új minőségű személyes munkatársi kapcsolatokat, aztán egyszer csak akadozva vagy sehogy sem. (19) Egészen természetes egy testületi ülésen, hogy valaki ingerült elutasítást kap, mert már ki tudja, hányadszor áll elő ugyanazzal a nyavalyájával, holott még egyszer sem élhette meg, hogy meghallgatták és megértették. Kihívóan, provokatívan nem érteni a másikat, ez egy ismert tárgyalási fogás az iskolában. (20)

A pedagógiai munka AKG-s minősége semmitől sem függ jobban, mint magától az AKG-tól. Az iskola szabadsága abban is áll, hogy a munka értékelésekor nem segítenek a máshonnan hozott érdemek és minták. Csak az AKG-s történet számít. Könnyen állhatnak emiatt fejük tetejére a dolgok; előfordulhat, hogy a kollégákhoz és diákokhoz fűződő kapcsolatok munka nélkül is nagyon magasra értékelődnek, s hogy komoly munka kapcsolatok hiányában elismerés nélkül marad. Persze, a kapcsolat maga is munkatárgy és feladat, de nehezen derül ki, mikor lesznek a kapcsolatok fedezőkei a semmittevésnek, (21) s mikor büntetik a munkát tartózkodással, elutasítással. Hiszen ha a kapcsolat az értékteremtés feltétele és formája, akkor az értékteremtés helyettesítésére és akadályozására is alkalmassá tehető. (Nem képes szabad nevelésre az a szabad szellemű pedagógus, aki – mondjuk – szaktárgya elnyomottságának tudatában dolgozik. De az sem, akiről nem tudja senki, miért hallgat, ha hallgat, mit mond és kinek mondja, ha beszél. És az sem, aki folyton AKG-s akar lenni, spontán önfeledt és kreatív, de a mindennapi készülésre, a diákonkénti lelkiismeretes munkára már nem jut ideje.)

Azok a konfliktusok, amelyekből T. B. ügye kialakult, azok a félreértések, meg nem értések, melyekre a két, talán nem is igazán szerencsés példát felhoztam, (22) nem ter-

mészetellenesek az AKG-ban, és nem is ritkák. Ezzel számolni kellene, s már rég ki kellett volna formálódnia egy konfliktuskezelő hagyománynak, stratégiának, szokásrendnek. Akár szertartásos változatban, személytelenítve, akár egyéni cselekvési minták, motívumok hálójaként, akár egy pszichológus közreműködésével. (Az alapító pszichológus szerepelképzelése ugyan kellően tágas volt, de személyes integritásának a problémái túlságosan lekötötték a figyelmét.) (23) A hiány eleinte fel sem tűnt, sőt talán nem is létezett, hiszen a testületi közösség gazdag és nyílt belső élete minden elkülönült konfliktusmegoldást fölöslegessé tett. (Bár mintha T. B. és a többi eltávozott ügye ezt nem igazolná.) Ma pedig éppen ennek a testületi közösségi életnek az elsorvadása miatt nehéz a problémáról beszélni. Az egyéni rezignációk lassan összeérnek, a szabad iskola a belső elmagányosodás veszélyével küszködik. (Máshonnan, bár azért nem akárhonnan nézve, persze, még az elmagányosodás szabadsága is irigyelt kiváltságnak tekinthető.)

Egy könyv, amelyet nem lett volna szabad észrevenni

Van az AKG-ban egy nagy könyv, üres lapokkal, az új klub egyik asztalán fedeztem föl, korábban is mindenki számára hozzáférhető helyen volt, amelybe bárki beleírhat bármit – egy társasjáték lett volna ez, írásos játék a közösségi történethez. Üzenni és kimondani bármit, ha úgy tetszik, névtelenül. Csipkelődni, szeretni vagy botrányt okozni, hivalkodóan, névvel, ha az esik jól.

Ez a könyv azonban az iskolai vécéfalak szokásos rendeltetését tölti be, megtelt trágársággal és otrombasággal, s így most már csak újabb csúfságokkal bővíthet, hiszen a nemi szervek ábrázolásai beszédesek ugyan, de nem megbeszélhetők, és nem tűrnek maguk mellett mást, csak magukfélét. Tagadom, hogy sokatmondó ez a könyv, nem több annál, ami. Talán azt kellett volna tudni, hogy egyetlen firka lehúzhat egy bármilyen érdekes-ségekkel teli könyvet saját színvonalára, hisz a megfelelő rajz után már minden leírt szó kicsit nevétsége lesz, s ezzel számolni kellett volna. (24) (Az persze nem véletlen, hogy annak idején a könyv kitalálói ezt az egyetlen „elvetemült” személyt sem feltételezték.) Szóval csak annyi történt, hogy kiderült, vannak diákok az AKG-ban is, akik számára a kamasznyomorúság nem oldható fel az intézményesített kultúráltsággal, nem nyomható el, nem szégyeníthető meg. A provokációra, arra az általánosra és személyesre is, amit a világtól vagy épp saját testüktől kell elszenvedniük, provokációval válaszolnak.

Azt azonban nem értem, miért maradt ez a könyv a nyilvános szégyenkezés újabb és újabb adalékkal bővülő dokumentumaként a köz asztalán. (Én elmozdítottam onnan, körülményes engedélyeztetés után, hogy tanulmányozhassam, aztán nem vittem vissza eredeti helyére, csak azért sem, az ügyvezetői asztalra tettem, hátha sikerül az elszámolásra kedvet ébreszteni.) Miként nem lett nyilvánvalóvá, hogy megléte tisztasági meszelést kíván lelki és praktikus értelemben egyaránt, ugyanúgy, ahogy ez a vécéfirka esetében is történni szokott? Miért mutathat fűgét ez a könyv az egész AKG-nak a maga alpári és abszolút jelentéktelen pozíciójából, miért kell ezt a botrányt elviselni, amikor az igazi botrány nem a keletkezésben, hanem a fennmaradásban van? A lehetséges magyarázat az, hogy nem nagyon veszi komolyan ezt a könyvet senki, onnan, belülről nem olyan nagy dolog az egész, semmiség a valódi tétre menő játszmákhoz képest. S ha ehhez hozzáteszük, hogy az AKG nem szokott retusálással megoldani dolgokat, akkor nem is olyan borzasztó az a tehetetlenség, ahogy ez az ügy kezelődik. De ez a reális magyarázat, bár nagymértékben igaz lehet, mégsem teljesen kielégítő. Az AKG-ban ugyanis kezdettől és természetesen, mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak az apróságoknak, tudták, hogy az apróságok tömegén áll vagy bukik az iskola. Am kezdettől súlyos kompromisszumokat kellett vállalni az általános iskolával való együttéléstől kezdve a nagy átalakításokon át az ideiglenes tankönyvek sok-sok zürzavaráig. Az iskolának folyton meg kellett alkudnia a lehetséggel (25) a szükséges hátrányára. Ha nincs meg a testületben az eredendő

igény, hogy minden kis dolgot, részletet, apróságot komolyan vegyen, akkor nem is úszta volna meg néhány összeomlás nélkül az elmúlt éveket. De mostanára mintha kissé lazult volna a figyelem, mintha az erők teljes összpontosítására az első évek nehézségei miatt lett volna szükség, nem pedig a vállalkozás természete miatt. Valaha talán érthetőbb volt, hogy az „iskola könyve” akkor is az iskoláé, ha néhány diák összetévesztette valami mással. S ez a könyv a maga helyén éppúgy fontos és szent és a szabadság garanciája, mint a tanterv agy akár az Ebihal. Van tehát a könyv botránának lehetséges magyarázatához egy ideologikus toldalék is. Hogy tudniillik nem hagy hidegen minden tanárt a „könyv” visszataszító rekvizitummá válása, épp ellenkezőleg. Jelképes történetként értelmezik, s maguk is ennek megfelelően viszonyulnak hozzá. Azt mondják: „Nesze nektek, ha ilyenek vagytok, hát tollászkodjatok csak saját piszkotokban!” „Ha tükör, hát legyen tükör, gyönyörködjeteK benne, ki fogom bírni, bármilyen kellemetlenül is érint!” „Ha ennyire jutottunk, hát maradjon ott és úgy, ahogy van, nem rejthetjük el, becsapnánk magunkat!” „A könyv megcsúfolói csak néhányan vannak, a többségnek elrettentő tanulság lesz ez a silány közönségség!” „A könyv botrány, de a diákok helyett nem tehetünk semmit s megszüntetésére!” (És tényleg, a diákok hogy maradhattak ebben a történetben tétlenek?! Talán jót mulatnak társaik közönségségén, mintha egy ingyenes vicclapot olvasnának? Hiszen közülük bárki bármikor ki-dobhatná az ablakon ezt a csúfságot. Talán ennyire – már és még – nem az övék az AKG? Talán a könyv problémája egyszerűen kívül esik az ő AKG-s történetükön?)

Persze, az iménti dramatikus hangszere-lés nemcsak ezzel az egy könyvvel meg-esett dolgok bírálatát szolgálja. Mert nem-csak ez a könyv van elcsúfítva, s lehet-lenné téve a vele tervezett szellemi játék. A garázdák újabb és újabb helyeken tű-nnek fel az iskolában, hagyják ott szellemi nyomorúságuk és fizikai agresszivitásuk

jelét, jelezve társtulajdonosi, birtokbavételi igényüket az iskolára. Egy láthatatlan törté-net is zajlik itt, jól látható és gyakran nagyon kellemetlen következményekkel. (Nem fel-tétlenül misztikus és titokzatos azért ez az egész, mert lehet, hogy csak az otthonról és az általános iskolából hozott rossz szokások némelyikének az elfajulásáról van szó. Mond-juk amikor a „csocsót” a pedagógiai vezető és diáktársaságának asztalától néhány méter-re úgy rángatják, tépik, emelgetik, s a szolid korholás után is csak némileg szelídebben, mintha ez a vadság a játékszabályokhoz tartozna, tehát nem is kétségbeesetten és nem is elvetemülten folyik a pusztítás.) Másutt ezeket a történeteket – humánus vagy kevésbé humánus eszközökkel – egyszerűen és praktikusán kitiltják, kiüldözik, kiszorítják az is-kola falain kívülre (ahonnan persze újra és újra behatolnak majd, ez egy régi körforgás). Attól a belső parancstól vezetettve, hogy vannak dolgok, amelyeket az iskola nem tűrhet el. Az AKG-ban azonban ez sem ilyen egyszerű. Nem is lehet, hiszen egy efféle parancs logikája rövidúton a szabad iskola önfelszámolásához vezetne. az AKG-ban bármi meg-történhet, a korlátok és korlátozások, a megtorlások és elrettentések, a felügyelet és az el-

---

Az AKG-ban ugyanis kezdettől és természetesen, mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak az apróságoknak, tudták, hogy az apróságok tömegén áll vagy bukik az iskola. Am kezdettől súlyos kompromisszumokat kellett vállalni az általános iskolával való együttéléstől kezdve a nagy átalakításokon át az ideiglenes tankönyvek sok-sok zűrzavaráig. Az iskolának folyton meg kellett alkudnia a lehetőséggel a szükséges hátrányára. Ha nincs meg a testületben az eredendő igény, hogy minden kis dolgot, részletet, apróságot komolyan vegyen, akkor nem is úszta volna meg néhány összeomlás nélkül az elmúlt éveket.

---

lenőrzés rendszere nincs felépítve. [Mondjuk, ha a buli egy kicsit elhúzódtott, a busz meg már elment, a diák az iskolában alszik. És nem vigyáz rá senki. Miért is kellene rá vigyázni? (26) Hát nem az övé ez az iskola éppúgy, sőt jobban, hiszen ott alszik, mint azé, aki felügyelője lenne? Másfajta iskolákban a bulit vagy nagyon elkülönítik vagy egyáltalán nem engedélyezik. Mivel egy buli aligha lehet olyan kötött, hogy ne lenne mégis túl szabad és veszélyes.] Az AKG-ban bizonyos dolgoknak mégsem szabad megtörténniük. Nos a „nem szabadna megtörténniük” kategóriába tartozó ügyekből már évek óta túl sok van. És nem lehet azt mondani, hogy ezek hozzácsapódtak az iskolához, alkalmiak, véletlenek, esetlegesek. Idetartozásuk félreérthetetlen. Emiatt a tanárok közül néme-lyek, s nem is a jöttmentek, már szűkítették volna a diákok szabadságát. Mondván, hogy ha túl soknak látszik, akkor túl sok is, nincs értelme morfondírozni az elvekről. Vannak, akik viszont a szabadság „művelésének” minőségi hibáit látják ezekben az esetekben, a számonkérések és önostorozások nagyjeleneteit rendezik, lényegében hatástalanul. Mert noha lehet igazuk, igazságukkal nem elérhető, hogy bárki nagyobb szabadságfokkal működjék, mint ami tőle telik. A szabadságnak, úgylehet, nincs didaktikája.

Kevés példa ezeknek az eseteknek nem egyedi és alkalmi, de nem is túláltalánosított kezelésére. Mert a tárgyilagos, az esetek belső logikájára figyelő elemzés nemcsak különösen fáradtságos, hanem kockázatos is. Szétszedni az ügyeket személyes részletekre és összerakni AKG-s struktúrák szerint, azzal a következménnyel jár, hogy az AKG-t is újra és újra szét kell szedni és össze kell rakni. S szolid válságtudat és intenzív fáradtság mellett ki gondolhat az iskola szellemi és lelki szétszelésére egy piszok kölyök miatt. Ez a helyzet is pszichológus után kiált, vagy olyan iskolai szereplő után, aki megteheti, hogy oldalról, alulról vagy nagyítóval vizsgálja az iskolát, mert elég független ehhez. A tanári szerep ugyanis, minden erőfeszítés ellenére elég határozottan tanári szerep az AKG-ban is (éppúgy többféle kiszerelésben, ahogy az másutt megszokott). Egy mesterségesen legyengített, de önmagához minduntalan elkalandozó, visszatérő pozíció, valahonnan felülről a diákéletbe ékelődve. Ezt most dicséretül mondtam, ha meglepő is. Mert a tanári szerep különös masinériáját nagyon sokra tartom, többre, mint amit az AKG ideológiája tart felőle. Azt gondolom, az AKG összeomolna vagy legalábbis feleannyit sem érne, ha legjobb tanerői nem volnának önmagukban nagyszerűek. Mégis azáltal, hogy ez az AKG-s mez a testükhöz tapadt, a legjobbak is egy kicsit másként, elfogultabban szabadok, mint egy olyan iskolában, ahol csak munkavállalók volnának. Ez persze egyáltalán nem hátrány a munka java felől nézve, de az iskolában történtek elszámolásakor bonyo-ldalmakhoz vezető körülmény.

Jegyzet

(1) Belátom, ez a „különösen fontos eszköz” csak lehetőségében. Tehát különösen fontos eszközzé válhat, de amúgy különösebb feltűnés nélkül hiányozhat akár még egy jó iskolából is.

(2) Szerzői nem. Szerzői tudják, hogy amit csinálnak, az a profi technika és a (fazekas) „Mester” (az újságíró alkotókör tanár vezetője, akinek van privát neve is, *Szilágyi Gábor*, de arról nem lehetne ráismerni) elszántságának, ügybuzgalmának, rutinjának köszönhetően mindig majdnem kéznek látszik és majdnem meg is jelenik rendesen, pedig valójában nem szokott elkészülni. Még mint diáklap sem. Mert a szerkesztőséget alkotó diákokat bőven lekötik és ki is merítik a készítés műveletei, a szellemi történet esetlegesen a sors (illetve ahogy ezt néme-lyek illetlenül és persze érthető megrökönyödéssel szóvá tették, a „Mester”) kegyelméből zajlik.

(3) Bácskai Júlia pszichológus az alapító csapat tagja volt. Sőt, abba a hármasba tartozik, akik az alapító társulatot a jelentkezők közül kiválasztották. Horn mellett talán ő volt az egyetlen, akinek teljes elképzelése volt a tervezett iskoláról. AKG-s történetének értékeléséről a továbbiakban még részletesen szó lesz.

„gügyögés”: Bácskai Júlia: *Ajándék Szexlandiából* – „Ez a különleges ország a Föld nevű bolygó teljes területe fölött helyezkedik el, s mint tudjuk, előbb-utóbb mindannyian kapcsolatba kerülünk vele... Ha máshogy nem, hát azzal, hogy egész életünkben kerülgetjük az odautazást. Lásd szerzetesrendek, amelyek lakói többet gondolnak Szexlandiára és annak tagadására, mint a hivatásos aktmodellek.” Ez még csak a bevezető. Egy felvilágosult pszichológus meglepő tájékozottsága a szerzetesek lelki életéről. De nézzük az expozíciót: „Az első szerelme, az első »komolyabb« szerelme négy évvel volt idősebb nála. Kisebb utazásokat és egy-két komo-

lyabb városnézést átélt már Szeplandiában. Amikor már két éve jártak együtt Dorinával, egyre többször csábította őt is erre a vidékre. Dorina újabb ajándéka volt ez a fiú, aki türelemmel, szerelemmel, a nő iránti tisztelettel vezette be ebbe az országba, minden szükséges óvintézkedést megtéve, nehogy élő ajándékcsoomag szülessen idő előtt” (Kalap, 1991. december).

„*kiapadhatatlan íráskedv*”: Abban a lapszámban, amelyben búcsúzik az AKG-tól, egy nagy interjúban (Press, 1994. szeptember), egyúttal megjelenik tőle hat önálló színi- és filmkritika is. Nem feltételezhetem, hogy hozzájárulása nélkül.

(4) Ámbár meglehet, ha elhalna, akkor újjászületne, el is készülne végre rendesen, hiszen az iskolában minden adott ahhoz, hogy a diákok és tanárok ne csak hősei legyenek egy izgalmas történetnek, hanem krónikásai is.

(5) A Kalapot Bácskai Júlia ösztönzésére, kezdeményezésére egy körülötte kialakult diáktársaság alapította. A rajta esett sérelmet, a fentebb idézett folytatásos gólyameséjét gúnyoló névtelen írást, a szerkesztőség magatartását a közléssel kapcsolatban, a szerző inkognitójának megőrzését „torolta” meg ezzel a nemes alapítással, az AKG egésze számára is kihívást jelentő lappal, ami persze a Press szerkesztőségének a kettészakadását is előidézte. Ugyanakkor nem lehet nem összefüggésbe hozni ezt az esetet a Kalap egyik botrányt okozó közleményével, ami végső soron a lap felszámolásával is járt. A „kalaposok” készítettek egy kérdőívet a diákoknak a tanárok minősítéséről. Ennek összegezéséül egy rangsort tettek közzé, mellékelve néhány személyre szóló durva minősítést is, a „pártatlanság” és „elfogulatlanság” jegyében. Ezeket a durvaságokat az érintette vonatkozóan a kérdőív összesítése persze nem igazolta. (A sértett tanár az összesítésben 45 név közül Horn Györggyel együtt a 12. lett – Kalap, 1992. 3. sz. június.) Miközben a durvaságot egyébként amúgy sem igazolhatja semmi. Ami a végé falán természetes személyes elégtételnek tekinthető, amit iskola meg nem úszhat, az kinyomtatva a népítélet brutalitásával hat. A durvaságok fő célpontja ráadásul egy olyan tanár volt, aki amúgy is vitás helyzetben volt saját munkaközösségével. Hogy aztán a testületet a rangsor nyíltsága és kellemtelensége borította-e ki, de mivel ezt közvetlenül mégis visszaszámolták volna sérelmezni, hát a személyeskedés miatt keltek ki, vagy tényleg a szolidaritás működött, nem tudtam kideríteni.

(6) Ráadásul a felmérést szervezők az adatok beérkezése után jöttek rá, hogy senki nem tudja, mit lehet a korábban történtek után kockázat nélkül felmérni és mit nem. Nem kiszámítható, mit tekintenek valakik majd meggondolatlanságnak. Az előző felmérést elítélték, de a problémákat nem tisztázta senki. Vagy már nem emlékezett senki rá, mi lehetett a konklúzió, ha volt. Így aztán először még a lelkesedéstől hajtva azt ígérték a kérdőívben, hogy a számítógépes feldolgozás egy-két héten belül nyilvánosság elé kerülhet, aztán Pressenként jöttek a magyarázkodások különböző változatai a késésről, végül több hónap után a begépelte adatsort tették közzé, harminchárom oldalon, amiből nehéz kiolvasni bármit is. Százket kitöltött kérdőív húsz–negyven tanárra vonatkozó, hússzor–negyvenszer tizenégy adatát kell átböngészni egy kis áttekintéshez, hiszen összehasonlítás nélkül az egyes szakmák nem sokat jelentenek. Ráadásul az a húsz–negyven tanár minden kérdőívben más és más névsort jelent a hetvenhatból, aszerint, hogy ki kit ismer a diákok közül.

(7) Igen nagy inség, igen nagy botrányt bírhatná rá bárkiket arra, hogy egy új lappal a Press kiszorgalmaskodta útra merőlegesen nekiinduljanak. Olyan kellemes és békés megoldás, hogy a Press újabb és újabb számaihoz nem kell akarati, a szolidaritás segítségét is elegendő. Néhány nagyon tehetséges diák gondolt nemrég megint a lapalapításra. Mivel a Press nem nagyon tud lenni senkié. Ők meg maguknak szerettek volna valamit. És lett volna miből. Hiszen a Press is belőlük élt. De a lár, ami egy lapalapításhoz kell, nem volt meg. A Presshez hozzászórtak az AKG-sok, és akkor a Press erősebb már valódi erejénél, szebb valódi szépségénél, ismerősebb valódi közelségénél, értékeiből valódi értékeinél, pótolhatatlanabb, mint igazából.

(8) Huszonhárom főből hét.

(9) Mindezt azért nem szabad szó szerint venni, hiszen előfordul, hogy az eltávozottak egyike-másika megjelenik az iskolában. De ez épp csak azt nem jelenti, hogy ők számíthatnának az iskolára, vagy az iskola számíthatna rájuk. Pedig az ilyen külső kapcsolatokra az iskolának nagy szüksége volna. Nem mindegy, hogy az AKG-t jártak-at a volt iskolájukkal a tagadás vagy a szolidaritás köti össze.

(10) Nem tudom bizonyítani, hogy a testület tagjainak válásai, egy-egy furcsa betegség, elmagányosodás az iskola számlájára írható-e. De bárkivel beszéltem a lehetséges, az általam feltételezett, gyanított, félt összefüggésekről, senki nem pírított rám, hogy rémeket látok.

Az AKG egy kis világ, sokkal több, mint egy munkahely, sokkal tágasabb, mint a hagyományos életterek, de hogy valaki a magáénak tekinthesse, majdnem mindent oda kell adnia érte cserébe. S ez van, akit megvisel, felőröl, van, akit nem. Van úgy, hogy ez jó üzlet, van úgy, hogy nem. A sors szeszélye szerint.

(11) Nézzünk mindegyik 1995-ös példát. A testület úgy döntött, hogy 1996 őszén bevezeti a hatosztályos képzést. Mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy a négyosztályos képzés még nem került igazán sínre; félig kész tankönyvek, ideiglenes tantervek, szétartó didaktikák, értékelésre váró történetek bizonyítják ezt. Továbbá a hatosztályos miatt elkérülhetetlen teljes átrendeződést nem az alapítási lárban égő testülettel, hanem egy éveken át túlterhelt, elfáradt, úvatossá vált csapattal kell megcsinálni, valódi falakat kell lerombolni az épen csak elkészült iskolában. De úgy-ahogy összeállt szakmai-pedagógiai konstrukciókat újra szét kell szedni.

Ugyanakkor mégis mondható, és érvek szólnak mellette, hogy az átállás az iskola érdekében elkérülhetetlen és halaszthatatlan. De azt hiszem, nem áll szemben az sem az iskolával, aki a halasztás vagy a hosszabb előkészület mellett foglal állást. Am ha valaki az utóbbiak valamelyikét vallva, az iskolát feltéve és védve egy kissé megmakacsolná magát, következetesnek, szilárdnak mutatkozna, néhány pillanat alatt az iskolai élet peremére szo-

rulna, mintha nem is volna idevalósi, mintha nem is lett volna idevaló sohasem. De ez persze csak fikció, az AKG-ban nem így zajlanak a dolgok. Igaz, a hatosztályosra való gyors áttérést a többség ellenezte. Csak dühös, ingerült szónoklatok, csípős, személyeskedő megjegyzések és megismételt szavazás után született meg a jelenlevők minimális többségi jóváhagyása 1995 nyarán. (Holott akár egy számottevő kisebbség ellenkezése is indokoltan hiúsíthatna volna meg a tervet, hiszen végtére is alkotmánymódosítás történt. Akkor is, ha az Ebi-halban a hatosztályos képzésről csak kompromisszumként mondott le az iskola.) Aztán az ellenzők, bár bizonyára nem felejtették el érveiket, s azokat azóta sem cáfolta meg senki, elfogadták a döntést. Feladták álláspontjukat, a döntés mellé álltak, az AKG után eredtek. S csak az tartott ki az érvei mellett, akinek amúgy is elfogyott a cernája. Aki az AKG-val sem így, sem úgy nem tudott már elboldogulni.

Tény, hogy az iskola a döntéskényszer meghonosítására tett ígéretét – „A működés rendjét úgy alakítottuk ki, hogy tanulóink minden évben rákényszerüljenek a döntésekre” (Ebihal, 17. old.) – sikeresen valósította meg a diákok, és persze mindenekelőtt a tanárok vonatkozásában. Bár utóbbiaknál úgy gondolta, nem lényeges, hanem paradicsomi állapot lesz a fordulat mindennapi lehetősége. Az édent azonban csak a halhatatlan kényszer bírják tartósan elviselni. Az AKG is saját szerű lelkiállapotot feltételez vagy alakít ki. Saját pszichológiája van ehhez. És persze, saját pszichopatológiája.

(12) „Ahogy a jelenlétűség egyértelmű feltétele az alternativitás, ugyanúgy az alternativitásé a személyközpontúság” (Ebihal, 13. old.) A személyközpontúság pedig csak írott malaszt a személyiség pedagógiaiailag és lélektanilag tudatos kezelése, értelmezése nélkül.

(13) „Előzetes elképzeléseink egyetlen iskolára vonatkoztak – s vonatkoznak ma is –, tehát nem egy kiterjesztendő, normatív feltételek között korlátlan számban megismételhető iskolamodell kialakítására vállalkoztunk” (Ebihal, 6. old.).

Ez így nagyon egyértelmű. Ha talán egy kicsit taktikai okokból lett is elvileg ilyen határozottan magányos vállalkozás az AKG. Aztán idővel megváltozik a hang. Az AKG példaiskola lesz, a változás össze hasznos és kellemetlen következményeivel. Az iskolának utánzó, rajongói, irigyei és ellenségei támadnak, könyveit egyre nagyobb körben vásárolják, Horn pedig tanácskozással és testületek diszpedagógusává válik (bár már előéletében is eléggé az volt). Sok-sok előadásban figyelmezteti hallgatóit az AKG-ben folyó munka nehézségeire (amiből persze a hallgatói többnyire azt veszik ki, hogy félti a privilégiumait). Az AKG által bevezetett alapozó tantárgy, a tanulásmódszertan, a tankönyvvel és szerzőjével együtt országos karriert futott be. Az AKG megoldásként gondolt önmagára – mert ezt látja a tükörben –, a szabadság példa megoldásaként.

(14) Hogy aztán a zárt Gorkij Intézetből hogyan, milyen furcsa tagadásokon keresztül jutott el ez a különös romlott illat a „sziget” AKG-ba, az kacifántos történet. (Bár nagyon egyszerű kapcsolat is van a kettő között, hiszen ha a Gorkij az alfa, a kezdet, akkor az AKG az omega, a vég. Ahol már nincs semmiféle messianizmus meg végső harc, de amelyik még onnan indult.) A szocializmustól mindenki elvesztette a fejét – ellenfelei, hívei, áldozatai és hasznélvezői is. (Sokan persze nemcsak illuminációjának hatékonysága által, hanem gyakorlatilag is.) Nemzedékről nemzedékre gyengült a belső ellenállás. (Hiába látszik ez most másként, bár most épp a látszat is ezt igazolja.) S azok a gyermekkorosztályok, melyek már mintha nem is a szocializmusban nőttek volna fel, sem az évszámok, sem a szellemiség szerint, mégis mondjuk a puritán életfelfogás, a tradicionális közösség, a polgári méltóság, a belső fejelem, az egyéni és közösségi szolidaritás és effélék felé – hogy aztán elvessek őket, ha úgy tetszik –, sehol nem találunk utalásokat, fogódzókat. Viszont megint van itt egy új, elvehető, kisajátítható, elfoglalható világ, ha az ember vakon hisz, ezúttal önmagában. Az AKG-hoz jól illik az önfeledtség kiszolgálása, ha nem is egészen ezt a szerepet szabta magára.

(15) Ő gimnáziumból jött, és eljutott a szakszerűséget trónra emelő irodalomoktatási fordulat elutasításához. Szakközépiskolából jött vitapartnerei pedig épp a szakszerű irodalomoktatásban fedezték fel szaktárgyuk emancipálódásának, szakmai önérzetük igazolásának útját.

(16) Kétségkívül, a tanári mentalitás tekintetében mintha megfordult volna a szereposztás a szakmai álláspont-hoz képest. T. B. megfontoltan, pontosan, aprólékosan, aggályos precizitással és következetességgel dolgozott. És vetélytársaival szemben nem sikerült bebizonyítania, hogy ez nem lassúság, makacsság és körülményeskedés a részéről.

(17) A felvételi első fordulójára egy írásbeli teszt, amely műveltség, tájékozottság, szellemi attitűd és intellektuális készségek szerint mér. Tehát egy eminens tanuló sem tudja magától értetődően kitölteni. A legjobb háromszáz kerül szóbelire. Tíz felvételi bizottság alakul, egy-egy bizottság két tanárból és egy diákból áll. A harmas felvételi bizottság a nála felvételiző harminc diákból felvehet ötöt. Tíz hely a harmincas diákcsoportok természetes egyenlőtlenségét ellensúlyozva a bizottságok együttes ülésén kerül elosztásra. Harminc hely marad a vállalatok és a fizető szülők számára.

A játék alatt valódi játékot kell érteni. A tanár úr és a tanárnő különböző játékközpontokhoz a felvételire, a felvételizőnek választani kellett egyet az állatok közül, s azt kellett megszólaltatnia a tanár úr által kiválasztott és életre keltett játékközpont kérdéseire.

(18) Nagyon furcsa igény ez a részéről, hiszen itt, ebben az iskolában nagyon közel vannak egymáshoz a tanárok az egyes tanárcsoportokon belül. De néha az egész testületen belül is. Csakhogy ezek a közelségek tipikusan, bár persze nem kizárólagosan összekapaszkodások, meghittségek, bizalmasságok, amikor egyik a másiknak azzal segít, hogy erősebbé teszi. Sokkal többek egymás számára, mint jó munkatársak, de egyúttal, és ez nagy baj, kevesebbek is. Mert a másik a kritikai távolságon belülré került, s így a felek kölcsönösen elveszítik az esélyét annak, hogy munkájuk tárgyilagos megítélése mindennapos élményük legyen, vagy egyáltalán képesek legyenek elviselni

azt, akár csak önmaguktól is. További következmény, hogy az efféle bensőséges kis körök egymástól szükségképpen távolodnak. S hogy az újaknak választaniuk kell. Majdnem azt írtam: az iskolák között. Mert tudniillik attól függően kerül egy ilyen vagy olyan AKG-be az új ember, hogy kik hívták, kiket választ, hol, melyik körben lesz a helye, vagy merrefelé marad körökön kívül. A szellemi forgalom egyre zártabb csatornákon zajlik, egyre követhetlenebbül.

(19) Senki nem számolt azzal, hogy a közös lelkesedésből emelt iskola is labirintus, amit néha földig kell rombolni, hogy viszonyaik közvetlensége, nyíltsága és átláthatósága megőrződjék. A megőrzés mesterséges, bár nem feltétlenül hatástalan eszköze lehetett volna a pszichológus vezényelte „énfogócska” játék. Ez azonban vagy a játékosok, vagy a játék hibái miatt megbukott. Ma meg olykor már az elemi reflektáltsággal is baj van.

(20) Persze, a viták mögött ott van a konstruktív történet, amelyre mindenki szerzőként gondolhat. Tehát a heves összecsapások épp azért lehetségesek, épp azért nem riad meg tőlük senki túlságosan, és azért nem rombolják, hanem építik az AKG-t, mert a felek elsősorban a szabad iskolának elkötelezett munkatársak, s csak azután ellenfelek. Gyakran úgy látom, ez tényleg így van, amit katartikus jelenetek bizonyítanak. Néha meg azt gondolom, ebből már semmi sincs meg, minden összeomlott. Ennyire az alkalmi benyomások foglya vagyok. Vagy ennyire kiegyensúlyozatlan az iskola.

(21) Helyesbítenem kell. Semmittevés az AKG sűrűjében nem fordulhat elő. A teendők olyan tömege áramlik ott bent, hogy a tétlenségért is nagyon keményen meg kell dolgozni. Az AKG-s semmittevés egy üresen járó malomra hasonlít, amely még gyorsabb is munkátlanul, mint dologra fogva. A hagyományos lazítás csak az AKG peremén lehetséges. Ha valaki óraadónak minősíti át magát. Vagy már eleve ekként szerződött ide. (22) A két eset szereplőit jól ismerem még AKG előtről, mindkettőjüket nagyra tartom, ezért mertem éppen rólok írni. S nem azért, mert eseteiket tipikusnak gondolom. Mások esetében nem lett volna fogódzóm, hogy személyüket iskolai történetüktől valamelyest is elválaszthassam.

(23) Az alapító pszichológussal, Bácskai Júliával meglehetősen gátlástalansággal bántam el. Mentségemre szóljon, hogy vele az iskolában személyesen nem találkoztam. Így hát a róla szóló történetek és az iskolaújságokban talált szövegek alapján rajzoltam meg az alakját. Nem tudom, hasonlít-e önmagára. De biztos, hogy másként írom meg a történetét, másként ítélem meg a szerepét, ha őt is meghallgattam volna.

(24) Hogyan kellett volna ezzel számolni? Nem lehetett. Nem is lett volna szabad. Épp az a lényeg, hogy ilyesfélével az AKG nem számol, akkor sem, ha különben azért számít rá. Az AKG nem számolhat azzal, hogy úgyis mindig akad egy-egy diák, aki tesz a szabadságra, akit piszkál és ingerel a szabad iskola, akinek ki kell adnia a belészorult, belénevelődött rosszat. Azzal számol inkább, hogy a szabadság ezt mindig meg fogja úszni, ki fogja bírni, nem feledkezik meg önmagáról.

(25) Miközben ez a lehetséges is a lehetetlen határát ostromolta. Akár pénzről, akár jogokról, akár munkáról, akár szellemiekéről volt szó. Az AKG a legék iskolája. Történeti elsőségétől kezdve az alapítványi vagy a szabad iskolák sorában, a – viszonylag – magas tanári jövedelmeken át a totális munkaidőig. (Olyan munkaidő ez, amelynek nincs vagy csak látszólag van vége.)

(26) Persze, ez azért olyan iskola, hogy itt a többség tudja, hogy mindenkinek mindenkire figyelnie kell. S ez eleinte nemcsak lehetséges volt, hanem el is túlozták. Később aztán lehetetlenné vált. Emiatt megfogyatkoztak a túlzások, bár nem tűntek el, és megjelentek a mulasztások. De az elvet azért nem adták fel. És tényleg nagyon sokan figyelnek a másokra.

FELHÍVÁS

a „Gyöngy a csillag” országos versmondó találkozóra

A Tehetséges Pásztói Gyermekéért Alapítvány 1998. április 24–25-én ötödik alkalommal rendezi meg a „Gyöngy a csillag” országos versmondó találkozót.

Az országos verseny támogatója Pásztó Város Önkormányzata, Nógrád Megye Közgylése, a Magyar Versmondók Egyesülete és az ELTE Képességfejlesztés Országos Központja.

Nevezési feltételek:

A rendezvényen a nyelvi, irodalmi és kommunikációs program szerint tanuló 10–15 éves diákok, illetve a határainkon túl élő magyar ajkú, meghívott gyermekek vehetnek részt. A versenyben részt venni szándékozó iskolák juttassák el jelentkezésüket megyjük pedagógiai intézetéhez, amely a megyből két tanulót delegálhat az országos vetélkedőre.

Nevezési határidő: 1998. február 20.

Levelezési cím: Tehetséges Pásztói Gyermekéért Alapítvány,
3060 Pásztó, Nagymező u. 36. Tel/fax.: (32) 360-795.